

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ,
जळगाव

द्वितीय वर्ष कला
अभ्यासक्रम

भारतीय संगीत (कंठ)
(सामान्य G-2)

(२००८ जून पासून)

अभ्यासक्रम
द्वितीय वर्ष कला
भारतीय संगीत - सामान्य G-2
गायन व स्वर वाद्य

भारतीय संगीत स्वयं अध्ययनाचे व सातत्याने अभ्यास (रियाज) करण्याचे क्षेत्र आहे. संगीत विषयाचा अभ्यासक्रम हा शास्त्र व प्रात्यक्षिक स्वरूपात शिकविला जातो. संगीताच्या शास्त्रीय संकल्पनांना संगीताच्या प्रात्यक्षिकाशीच संबंधित संपूर्ण प्रात्यक्षिकासाठी अग्रक्रमाने जास्त कार्यभार निर्धारित करावा लागतो.

उपरोक्त बाबी लक्षात घेऊन विद्यार्थिनीच्या सोईच्या दृष्टिने अभ्यासक्रमाची रचना केली आहे.

गुण पद्धती

१.	प्रात्यक्षिक	-	१० अंतर्गत + ४० बहिस्थ = ५०	गुण
२.	लेखी	-	१० अंतर्गत + ४० बहिस्थ = ५०	गुण
		-		१०० गुण

विद्यार्थी संख्या :

१. विद्यार्थी संख्या प्रत्येक बॅचसाठी ०७ असावी. (प्रात्यक्षिकासाठी)
२. प्रात्यक्षिकासाठी आठवड्यात ६ तासिका असाव्यात.
शास्त्रविषयासाठी आठवड्यात २ तासिका असाव्यात.
३. गायन वादन ह्यासाठी रोज तबला साथ असावी.
४. तानपुरा वाजवून गायनाचा अभ्यास असावा.

अभ्यासक्रम
द्वितीय वर्ष कला
शास्त्र (Theory)

- १) गीत प्रकार :
दुमरी, टप्पा, होरी, धमार, लोकसंगीत, चित्रपट संगीत, निबद्ध, अनिबद्ध गान.
- २) अभ्यासक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती व गीत प्रकारांचे स्वरलिपी लेखन
१) बडा ख्याल २) छोटा ख्याल ३) धृपद ४) धमार
- ३) रंगभूमीवरील गायक कलाकारांचा जीवन इतिहास
१) बालगंधर्व, २) मा. दिनानाथ मंगेशकर, ३) हिराबाई बडोदेकर,
४) पं. जितेंद्र अभिषेकी
- ४) प्राचीन व आधुनिक मतानुसार २२ श्रुतींवर शुद्ध स्वरांची स्थापना
- ५) वाद्य वर्गीकरण (तत्, वितत्, सुषीर, अवनद्ध व घन वाद्य)
- ६) कै. पं. पलुस्कर व कै. पं. भातखंडे स्वरलिपी पद्धतीचे विवेचन
- ७) तान व तानांचे प्रकार.
- ८) राग समय सिद्धांत याची संपूर्ण माहिती.
- ९) तालांची संपूर्ण माहिती व त्यांची दुष्पट व चौपट लिहिणे.
१) झूमरा, २) तिलवाडा, ३) धमार ४) चौताल
याशिवाय मागील वर्षाच्या तालांची दुष्पट व चौपट
- १०) निबंध -
१) शास्त्रीय संगीत - सर्व गीत प्रकारांचा पाया
२) वैद्यकीय व मनोवैज्ञानिक दृष्टीकोनातून संगीताची उपयोगिता
३) संगीतात रियाजाची आवश्यकता.

[ब] - क्रियात्मक (प्रात्यक्षिक) विभाग

१) राग ज्ञान :

अ) खालील रागां मध्ये विलंबित व मध्यख्याल

[बडा ख्याल व छोटा ख्याल] आलाप - ताना सह सादर करणे.

१) यमन, २) बिहाग, ३) जौनपुरी

ब) खालील रागांमध्ये मध्यलय ख्याल (छोटा ख्याल) आलाप - तानां सह सादर करणे.

१) भैरव, २) गौडसारंग, ३) देस, ४) काफी, ५) केदार !

२) वरील सर्व रागांची शास्त्रीय माहिती ।

३) वरील रागां पैकी । धृपद । धमार । तराणा

[वेगवेगळ्या रागां मध्ये]

धृपद व धमार त्याची दुप्पट व चौपट ।

४) सुगम संगीत

नाट्यगीत । भावगीत । भक्तिगीत । अभंग

५) ताल ज्ञान

१) तिलवाडा, २) झूमरा, ३) चौताल, ४) धमार

व प्रथम वर्षाच्या तालांची दुप्पट व चौपट

प्रश्नपत्रिका स्वरूप व गुण विभाजन
द्वितीय वर्ष - कला शाखा
भारतीय संगीत (कंठ)
(सामान्य G-2)

सूचना : कोणतेही पांच प्रश्न सोडवा.
सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

वेळ : २ तास

गुण - ४०

- प्रश्न १ ला - अभ्यासक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती रागातील गीत प्रकारांचे स्वरलिपी लेखन गीतप्रकारांची माहिती.
- प्रश्न २ रा - श्रुती स्वर व्यवस्था
राग समय सिद्धांत
- प्रश्न ३ रा - बाधवर्गीकरण
तान व तानांचे प्रकार
- प्रश्न ४ था - तालांची संपूर्ण माहिती व दुष्पट - चौपट लिहिणे
पं. पलुस्कर व पं. भातखंडे स्वरलिपी पद्धतीचे विवेचन
- प्रश्न ५ वा - रंगभूमीवरीलगायक कलाकारांचा जीवन - इतिहास निबंध

संदर्भ - पुस्तकांची सूची

१. हिन्दुस्तानी संगीत पद्धती (क्रमिक पुस्तिका) भाग १ ते ६
- कै. भातखंडे
२. संगीत विशारद - डॉ. लक्ष्मीनारायण गर्ग
३. संगीत शास्त्र विजधिनी - डॉ. नारायण मं.कळकर
४. संगीत शास्त्र - वसंतराव राजापाध्ये
५. हमारे प्रिय संगीतज्ञ - हरीशचंद्र श्रीवास्तव
६. निबंध संगीत - डॉ. लक्ष्मीनारायण गर्ग
७. राग बोध - प्रा. बी. आर. देवधर, भाग १
८. अभिनव गीतांजली - पं. रामाश्रय झा
९. स्वर योगी - पं. ए. पी. नारायणगावकर
१०. संगीत अलंकार - स. भ. देशपांडे
११. स्वरांगिनी - डॉ. प्रभा अत्रे
१२. राग रचनांजली - डॉ. अश्विनी भिडे
१३. स्वरमई - डॉ. प्रभा अत्रे
१४. आरोही वरोही - डॉ. शशीकांत तांबे

समकक्ष विषय सूची

अ.क्र.	जूना अभ्यासक्रम	अ.क्र.	नवा अभ्यासक्रम
१.	भारतीय संगीत सामान्य (G-2)	१.	भारतीय संगीत (कंठ) सामान्य (G-2)